Tipărituri românești brașovene păstrate în fonduri nord-dobrogene

Lăcrămioara MANEA

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion" Tulcea
"Gavrilă Simion" Eco-Museum Research Institute of Tulcea
Personal e-mail: lacramanea@yahoo.com

Romanian printings from Brașov area kept in the Northern Dobrudja funds

This contribution underlines the circulation and the presence in the Northern Dobrudja area of three editions of old printed Romanian books in Brașov in the first decades of the 19th century.

It is a well-known fact that the printing center from Brașov printed books destined for Romanians everywhere at the beginning of the 19th century. One of the most encountered papers from Brașov is "The Door of repentance" (1812), financially supported by the two brothers Constantin and Ioan Boghici. Two copies of this edition are kept in the monasteries from Tulcea, Celic Dere and Cocos. The other two editions to which this paper refers are "Prayer book" (1811) and "The Enactment of Caragea" (1818), and they are also present in the civil and religious collections from Tulcea.

Keywords: bibliology, old Romanian book, Brașov, The Enactment of Caragea, The Door of repentance, Prayer book, funds in Northern Dobrudja

Raportându-ne numai la cartea românească veche (imprimată până la 1830), nu și la transilvanice, cercetările la zi din spațiul nord-dobrogean arată că se păstrează 200 de ediții în 280 de exemplare[1], unele dintre volume fiind dublete, triplete sau chiar mai multe exemplare ale unei lucrări în cadrul unor colecții. Și anumite ediții (55 din cele 200) se regăsesc în patrimoniul mai multor instituții, fapt care explică circulația și frecvența anumitor cărți de cult în spațiul nord-dobrogean.

Pentru cele 280 de exemplare de carte românească veche care se păstrează în colecții tulcene laice și religioase, din punct de vedere al situației pe provincii de proveniență, cele mai puține (cca. 9%) provin din centrele tipografice transilvănene, majoritatea ajungând în Dobrogea de nord prin filiera moldoveană. După provincii și centre tipografice de proveniență, situația generală se prezintă astfel: 110 cărți au văzut lumina tiparului în Moldova (Iași, Neamț), 85 s-au tipărit în imprimerii din străinătate (Chișinău, Lipsca [Leipzig], Uniev [Mejgorie-Ucraina], Paris, Viena, Sankt Petersburg și cele mai multe la Buda), 60 au fost imprimate în diverse centre tipografice din Țara Românească (București, Buzău, Râmnic, Snagov, Târgoviște), iar 25 s-au tipărit în Transilvania (Bălgrad, Blaj, Brașov, Sibiu).

În acest studiu ne vom referi la circulația și prezența în spațiul nord-dobrogean a cărților românești transilvănene și vom aduce în atenția specialiștilor trei ediții brașovene imprimate în deceniul al doilea al secolului al XIX-lea, prezente în cinci exemplare în colecții laice și religioase tulcene.

Ca urmare, distribuția celor 25 de exemplare transilvănene pe centre tipografice și pe colecții tulcene este următoarea: Bălgrad [Alba Iulia] cu 2 cărți tipărite în secolul al XVII-lea, aflate în patrimoniul Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion" Tulcea (în continuare I.C.E.M. „Gavrilă Simion"); Blaj cu 12 cărți tipărite în secolele XVIII - XIX, păstrate la Mănăstirea Cocoș - 6, la I.C.E.M. „Gavrilă Simion" - 5

BDD-A26152 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:17:34 UTC)

și la Mănăstirea Celic Dere - 1; Brașov cu 5 cărți tipărite în secolul al XIX-lea, aflate la Mănăstirea Cocoș - 3, la Mănăstirea Celic Dere - 1 și la I.C.E.M. „Gavrilă Simion" - 1; Sibiu cu 6 cărți tipărite în secolul al XIX-lea, păstrate la Mănăstirea Cocoș - 3, la Biserica „Sfinții Împărați" Tulcea - 1 și la I.C.E.M. „Gavrilă Simion" - 2 exemplare.

Un aspect al circulației cărții românești vechi este dat de prezența tipăriturilor din Transilvania și din Imperiul Habsburgic în Țara Românească și Moldova. Cartea tipărită în Transilvania precum și la Viena sau Buda a circulat în Moldova și în Țara Românească, iar de aici în Dobrogea. Se știe că Tipografia Universității din Buda a contribuit la ridicarea nivelului cultural al intelectualității din Principate prin răspândirea cărților cu tematică diversă, prin calitatea materialului tehnic și prin implicarea unor oameni înzestrați, reușind să devină una dintre cele mai productive edituri din Europa centrală și de est[2]. De asemenea, centrul tipografic de la Brașov imprimă la începutul secolului al XIX-lea cărți destinate românilor de pretutindeni[3].

Unele volume au ajuns prin filiera sibiană în Moldova, foarte probabil prin colportori, iar ulterior în nordul Dobrogei. La numai doi ani de la imprimare o *Evanghelie* de la Sibiu (1806) se afla deja la Galați, în posesia părintelui Panait de la Biserica „Sfântul Ilie", iar la 1871 se găsea la Mănăstirea Cocoș conform însemnărilor de pe filele sale. Semnalăm prezența acestui exemplar în Dobrogea, în condițiile în care Biblioteca Academiei Române din București nu păstrează niciunul, câțiva specialiști semnalând de-a lungul timpului exemplare în Basarabia, Maramureș și în ținutul Bihorului. *Evanghelia* ferecată în argint se păstrează și astăzi la Mănăstirea Cocoș, unde a fost cercetată de noi[4]. O altă lucrare sibiană, *Liturghierul* imprimat în anul 1814, a circulat în nordul Dobrogei cel puțin din 1894, când românul Costandache Mircea din Zebil, jud. Tulcea, a cumpărat cartea pe care a donat-o bisericii din localitatea tulceană Somova: *„Această sfâ(n)tă ca(r)te / ce să numește Litu(r) ghie / s-a(u) cu(m)părat de robul lui Dumnezeu / Co(s) tandache Mircea / din Zebil. Și s-au / dăruit la biserică / la Somova și cine să va / i(s)piti să o fure, să fie / afurisi(t) de către toți [...]. 1894 ianu[arie] 18."*[5].

Fenomenul colportajului, chiar dacă nu este susținut documentar în Dobrogea, este probat de circulația cărților și de însemnările de pe filele acestora. Cărțile ajungeau în localitățile nord-dobrogene, uneori la a doua sau la a treia mână negociate, transportate de mocani sau de negustori ce funcționau drept colportori de carte de la care erau cumpărate de către preoți ori de oameni ai locului, uneori și legate pe cheltuiala lor proprie, apoi dăruite bisericilor. Astfel, *Adunarea Cazaniilor* (Viena, 1793), păstrată la Mănăstirea Cocoș, a circulat în Transilvania și a fost cumpărată din Brașov de *„du(m) nealui Ghioc? sin Ion Petcu. Au cu[m]părat din Brașov (și) au / dat 77 de lei"*, în anul 1836. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea cartea a ajuns în județul Tulcea, unde a circulat în mai multe sate (Calica [azi Iazurile], Parcheș, Mahmudia), fiind dăruită de preoți bisericilor din localitățile amintite după cum reiese din însemnarea de circulație[6].

Edițiile și exemplarele brașovene, identificate și păstrate în cele două mănăstiri și în muzeul tulcean, le vom prezenta în ordine cronologică. Acestea sunt: *Molitvenic*, 1811 - 1 exemplar; *Ușa pocăinței*, 1812 - 2 exemplare; *Legiuirea lui Caragea*, 1818 (ediția românească) - 2 exemplare. Toate trei au văzut lumina tiparului în tipografia patronată de celebra familie Schobeln din Brașov, iar ca tipograf apare menționat numele lui Herfurt Fridrich (Ioan) August.

Prima lucrare adusă în discuție este *Evhologhion adecă Molitvenic*[7], tipărită în „Privilegiata Tipografie din Brașov, prin tipograful Ioan August Herfurt" în anul 1811, conform foii de titlu (Fig. 1). Exemplarul, nepublicat până acum, se află în patrimoniul Mănăstirii Cocoș, el fiind cercetat în august 2015 cu prilejul unui inventar complet efectuat la mănăstire[8].

Volumul în format in 4° mare (24,5 × 18 cm) se află într-o stare de conservare mediocră, cu numeroase deteriorări mecanice și fizico-chimice (foi rupte și îngălbenite, pete ruginii, depozite de ceară), cu ușor atac de anobiide și cu încercări empirice de consolidare. De asemenea legătura din piele pe lemn, cu urmele celor două închizători metalice, este deteriorată și desprinsă de blocul de carte.

Această ediție a *Molitvenicului* (1811) s-a imprimat în tipografia senatorului sas Johann Georg Edler von Schobeln și a fost susținută financiar de frații Constantin și Ioan Boghici, cunoscuți negustori și comercianți având o contribuție editorială deosebită în domeniul tiparului românesc la începutul secolului al XIX-lea.

Din rațiuni economice și culturale raportate la acea epocă, la 25 mai 1804 Constantin Boghici ia în arendă secția românească a tipografiei lui Georg Schobeln, inițial pe șase ani, cu dreptul de a tipări în grecește, românește și în „ilirică" (poate limba sârbă), în vreme ce G. Schobeln și-a rezervat dreptul de a publica în limbile germană, latină și maghiară[9]. Procurarea materialelor tipografice îi revenea lui C. Boghici, care a comandat o nouă garnitură de litere la Pesta prin grija tipografului lui Schobeln, Mihail Dürr, bun cunoscător al limbii române. Interesant este faptul că, prin contract, proprietarul a impus condiția menționării tipografiei sub numele său pe toate cărțile românești ce ar fi apărut, lucru care a fost respectat doar în perioada august - octombrie 1805, până la decesul lui Georg Schobeln. Astfel, primele patru tipărituri românești au apărut în 1805 cu mențiunea expresă a tipografiei lui G. Schobeln. Contractul Boghicilor a continuat cu văduva Johanna Regina von Schobeln până în august 1816, când fiul moștenitor, Francisc (Franz) von Schobeln, a cerut preluarea tipografiei[10].

Cert este că, pentru intervalul 1806-1815

BDD-A26152 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:17:34 UTC)

(aproximativ perioada arendării tipografiei fraților Boghici), pe foile de titlu ale cărților nu apare niciodată numele văduvei, nici al lui Francisc ci doar „Privilegiata Tipografie din Brașov", iar ca tipograf este menționat Herfurt, după moartea lui Dürr din august 1806[11]. Din anul 1817 apare pe tipăriturile brașovene „Tipografia lui Francisc de Schobeln"[12].

Revenind la ediția în cauză, *Molitvenicul* din 1811 face parte din cele 21 de titluri editate cert de frații Boghici în anii 1805-1812, 1814, 1816 și ultimul în 1835[13], un *Ceaslov* asupra căruia vom reveni. De obicei, în programul lor de activitate erau volume cerute pe piață de instituția bisericii și a școlii, unele lucrări fiind reluate în mai multe ediții precum *Bucoavna* (1805, 1808, 1811, 1814 și în 1816). Așadar exista o relație între cerere și ofertă, între nevoia de lectură și interesele de piață speculate de către editorii brașoveni. Ideea este întărită și de versurile omagiale dedicate celor doi, stihuri prezente în această ediție a *Molitvenicului*, pe verso-ul foii de titlu: *„Și cine v-au poruncit,/ La ,șa lucru fericit?/ De Dumnezeu iubiți frați,/ Tainele ,n tipariu să dați?/ Și la ,nțelept și la prost/ De lipsă aciasta-u fost./ Mila Tatălui de sus/ La ,cest lucru că v-au pus;/ Sânge frățesc s-au ivit/ La ,cest lucru isprăvit./ Să întinză Dumnezeu,/ De când v-ați născut din zgău,/ S'aveți nume prevestit/ Și neamului prea iubit/ Boghici Ioann, Constantin,/ Frați cu nume prea deplin./ Miluiască cel de sus/ Râvna voastră ce ați pus!"*[14]. În ceea ce privește tirajul cărții, într-un inventar întocmit de Constantin Boghici la 10 septembrie 1816 și păstrat în arhivele brașovene apar 700 de exemplare nelegate și 50 legate din *Molitvenic*[15]. Ținând cont de timpul scurs de la imprimare până la data inventarierii, apreciem că tirajul a fost de cca. 1000 de exemplare.

Tipograful Fridrich August Herfurt, care a lucrat în tipografia de Schobeln inclusiv în perioada arendării sale Boghicilor, apare pe foile de titlu ale cărților cu prenume diferite, poate mai mulți membri ai aceleiași familii: Ioan Fridrich (în 1805, 1808, 1809, 1812, 1816, 1818, 1820 și 1827); Fridrich August (la 1820, 1822 și la 1826) și Ioan August (doar pe *Bucoavna* și pe *Molitvenicul* din 1811). Numele lui Herfurt se regăsește până în anul 1827 pe foile de titlu ale cărților brașovene[16].

Conform BRV ediția are 4 foi inițiale nenumerotate, 562 pag. și 2 foi finale nenumerotate. Exemplarul incomplet de la Mănăstirea Cocoș are: 6 foi nenum., pag. 1-552, 555-556 (lipsă pag. 553-554, 557-562 și 2 foi finale nenum.). Primele 6 foi cuprind: foaia de titlu cu stihurile pe verso, 2 foi de Cuprins, 2 foi cu un „Cuvânt Înainte" nesemnat și 1 foaie care are pe verso, în fața textului, o gravură semnată Ioniț. Ion Voina, cu scena *Răstignirii Domnului* în registrul central. Considerăm că cele două foi finale din BRV sunt cele cu Cuprinsul cărții, legate în exemplarul nostru la început, între foaia de titlu și „Cuvânt Înainte". De asemenea, exemplarul are însemnări chirilice cu caracter familial, pe forzaț și pe pagina 192, datate în prima jumătate a secolului al XIX-lea, pe alocuri ilizibile.

Una dintre cele mai răspândite lucrări brașovene rămâne *Ușa pocăinței: carea cuprinde ceale patru mai depre urmă ale omului, adecă Moartea, Judecata, Iadul și Raiul* (1812)[17], editată și sprijinită financiar de frații Constantin și Ioan Boghici. Două exemplare ale acestei ediții se păstrează la mănăstirile tulcene Celic Dere și Cocoș. Exemplarul de la Celic Dere a fost adus de la Mănăstirea Adam din județul Galați prin anii ,60 ai secolului XX.

După cum reiese din foaia de titlu, Rafail, monahul de la Mănăstirea Neamț, a fost chemat la București de către mitropolitul Dositei Filitti al Ungrovlahiei pentru a traduce „depre limba elino-grecească, pre limba rumânească" această lucrare, corectată tot de el însuși. Rafail a semnat și ilustrațiile ediției, precum și dedicația în versuri adresată mitropolitului Dositei. *Ușa pocăinței* a apărut în „Privilegiata Tipografie" arendată Boghicilor, tipograful menționat fiind Ioan Fridrich Herfurt.

Exemplarul aflat în patrimoniul Mănăstirii Celic Dere, în format in 4º mare (23 × 17 cm), se găsește într-o stare de conservare mediocră, foile având deteriorări mecanice cu unele încercări de restaurare empirică. Legătura din piele pe carton este desprinsă de blocul de carte și deteriorată. Conform BRV ediția completă are 32 de pagini inițiale numerotate cu cifre arabe, alte 356 pag., la final 4 foi nenumerotate și 3 planșe cu gravuri inserate. Exemplarul tulcean este incomplet, el prezentând doar pag. 9-18 și pag. 23-32 din cele inițiale, pag. 1-334, 337-338 (lipsă pag. 335-336 și 339-356) și ultima foaie nenumerotată din cele 4 foi finale. În schimb, păstrează planșele cu gravuri semnate de smeritul monah Rafail (Fig. 2). Pe verso-ul ultimei foi nenumerotate, care se păstrează, avem o însemnare de circulație și posesiune, cu alfabet chirilic, datată 1853: *„Această sfântă și d(u) mnezeiască / carte, ce să numește Ușa pocă-/ inții, este a Sfinției Sale / preotul Vasilie din Câșla* [azi Mineri, jud. Tulcea]. */ Și a(m) scris eu p[reotul] Pârvulescu, / Ianuarie 10, anul 853."*[18] (Fig. 3).

Cel de-al doilea exemplar a fost identificat în anul 2015 la Mănăstirea Cocoș, cu prilejul inventarului amintit[19]. În format in 4º mare (24,5 × 17 cm), legat în piele pe lemn și cu două închizători, volumul se află într-o stare proastă de conservare cu depozite de ceară, pete ruginii, urme de fostă umezeală și atac de anobiide. Ca paginație este aproape complet, având lipsă foaia de titlu și paginile 319-320. Pe pagina a 3-a, prima care se păstrează, încep stihurile dedicatorii către mitropolitul Dositei, semnate de monahul Rafail (Fig. 4). Din cele trei planșe ilustrate două lipsesc, păstrându-se gravura *„Raiul"* între paginile 222-223. În urma cercetării exemplarului, s-a putut constata că cele 4 foi de la final (cf. BRV) au fost legate între paginile 8-9 de la început și cuprind: *„Trecerea cu vedearea slovelor la diortosirea tipariului; care s-au întâmplat alta în loc de alta"*; *„Stihuri"* semnate de Rafail pentru iertarea greșelilor; *„Catalog de*

BDD-A26152 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:17:34 UTC)

numele fraților, care au ajutat la tipărirea cărții aceaștiia" (Fig. 5). Între prenumeranți citim: mitropolitul Dositei Filitti, episcopii Costandie de Buzău, Iosif al Argeșului, Dionisie Sevastis, protosinghelul Neofit, egumen al Mănăstirii Glavacioc, Zoe Brâncoveanu, vornicii Grigorașcu Brâncoveanu, Răducanu Golescu, Barbu Văcărescu, slugerul Scarlat Izvoreanul, stolnicul Constantin Predescu, doctorul Constantin Darvari ș.a.

Ediția în limba română a *Legiuirii lui Caragea*, imprimată în anul 1818, este supusă atenției în acest context, cercetătorul Dan Râpă-Buicliu confirmând, după A. Veress și autorii BRV, că lucrarea este un fals tipografic. În realitate cartea a fost tipărită la Brașov, în tipografia lui Francisc de Schobeln, de către Friedrich Herfurt. Pe foaia de titlu apare mențiunea „Tipărită în Privilegiata Tipografie a dumnealor", Constantin Caracaș, Răducanu Clinceanu și Dumitrache Topliceanu, „ot Cișmeaoa răposatului întru fericire domn Mavrogheni din București". În sprijinul tezei sale, Râpă-Buicliu a coroborat observațiile emise de diverși istorici și bibliografi, însemnările prezente în anumite exemplare și a comparat garnitura de literă și ornamentica lucrării cu cele ale unor tipărituri brașovene, budane și din Șumuleul Mic. A ajuns la concluzia folosirii aceleiași garnituri de literă cu cea din tipărituri brașovene anterioare și a găsit elemente preluate din ornamentica tipăriturilor de la Buda și Brașov. Așadar, a existat un acord între asociații proprietary de la București și tipografia lui Francisc de Schobeln din Brașov, în condițiile în care, probabil, tipografia „de la Cișmeaua lui Mavrogheni" nu dispunea de o garnitură completă de literă și de un tipograf bun, păstrându-se secretul privind adevăratul loc al imprimării. Dacă ediția vieneză are un evident caracter bibliofil, ediția românească este sobră, lipsită de gravura cu portretul domnitorului Ioan Caragea, de prefața și imnul atribuite marelui logofăt Athanasios Hristopoulos, redactorul și editorul lucrării[20].

În patrimoniul Institutului tulcean se păstrează un exemplar din această ediție, in folio (29,5 × 20,5 cm), cu legătura ulterioară din carton presat și cotor din piele cu ornamente presate la rece. Exemplarul, în stare bună de conservare și complet, are 2 foi nenumerotate, 104 pagini și alte 3 foi nenumerotate la final. Foaia de titlu a acestuia este o fotocopie după un exemplar al Bibliotecii Academiei Române, conform ștampilei[21] (Fig. 6).

La Mănăstirea Cocoș avem cel de-al doilea exemplar al *Legiuirii lui Caragea*, care provine din parohia Măcin a județului Tulcea. Volumul in folio (30 × 21 cm), legat ulterior în pânză pe carton și cotor din piele, este incomplet, având lipsă foile liminare de la început, primele două pagini și ultima foaie nenumerotată de la final[22].

În ceea ce privește ediția grecească (*Nomothesia tou Karatza*, Viena, 1818), aceasta a devansat ediția românească din același an, care se afla sub tipar. Râpă-Buicliu demonstrează că domnitorul Ioan Caragea a poruncit expedierea versiunii grecești a *Legiuirii* către judecătorii din ținuturi și aplicarea ei până la sosirea variantei românești. Ioan Caragea a încredințat elaborarea pravilei juristconsulților Athanasios Hristopoulos și Nestor Craiovescu, care au redactat textul în limba greacă alături de alți consilieri ai curții.

Athanasios Hristopoulos (1772-1847), jurist, poet, medic, a studiat la Buda, Padova și la Academia Domnească din București[23]. El a avut rolul principal în redactarea *Legiuirii lui Caragea* și lui îi atribuie Râpă-Buicliu prima prefață a ediției adresată cititorilor (pag. 3-4 liminare), precum și Imnul (pag. 1-4). În prefața de la pag. 5-7, domnitorul Ioan Caragea explică necesitatea și valoarea acestei pravile pentru Țara Românească.

Caracterul bibliofil al lucrării este dat și de ilustrațiile realizate în tehnica calcografiei de către gravorului austriac Blasius Höfel: pe pagina de titlu, blazonul domnesc cu stemele județelor dispuse circular (Fig. 7) și portretul domnitorului cu stema-sigiliu dedesubt, pe foaia între Prefața către cititori și imn[24].

*

Cărți brașovene imprimate în diferite tipografii după anul 1830, alături de cea a lui Fr. Schobeln, se păstrează, de asemenea, în instituții nord-dobrogene. Astfel, la I.C.E.M. „Gavrilă Simion" regăsim în colecția de carte românească modernă: Radu Tempe, *Oglinda statului bisericesc și politicesc*, tom I, Brașov: În Tipografia lui Ioan Ghett[25], 1835; *Bucoavnă*, Brașov: În Tipografia lui Ioan Ghett, 1853; George Barițiu, *Dicționar germano-român*, tom I-II (colligat), Brașov: În Tipografia Römer și Kammer, 1853-1854 (2 exemplare); Ghe. A. Polizu, *Vocabular româno-german*, Brașov: În Tipografia Römer și Kammer, 1857[26].

La Mănăstirea Celic Dere se află: *Cartea ce să numește Ideea (știința) celui ce cu adevărat se pocăiaște,* Brașov, cu Tipariul lui Ioann Ghett, 1837 (2 exemplare[27]). În patrimoniul Mănăstirii Cocoș se păstrează: *Psaltirea lui David*, Brașov: În Tipografia lui Francisc de Schobeln, 1833; *Orologhion adecă Ceasoslov*, Brașov: cu Tipariul lui Ioann Ghett, 1835 (Fig. 8) (nu mai puțin de 7 exemplare, din care 3 ale mănăstirii[28] și 4 exemplare provenind de la parohii); *Cartea ce să numește Ideea (știința) celui ce cu adevărat se pocăiaște,* Brașov, cu Tipariul lui Ioann Ghett, 1837 (2 exemplare). Frecvența acestei ediții a *Ceaslovului* din 1835, imprimat la Brașov cu cheltuiala lui Constantin Boghici, explică circulația intensă și nevoia de carte a românilor dobrogeni aflați sub stăpânirea otomană.

De fapt *Ceaslovul*, care a apărut în cele din urmă în anul 1835 de sub teascurile tipografiei lui Johann Gött din Brașov, a fost contractat încă din 1817 între C. Boghici și Franz Schobeln pentru a fi tipărit în 2000 de exemplare de tipograful Fridrich August Herfurt. Însă, pe la 1822 a existat un proces, costurile de tipărire (prețul colilor, plata lucrătorilor) au devenit foarte mari și *Ceaslovul* nu a mai văzut lumina tiparului în tipografia

BDD-A26152 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:17:34 UTC)

lui Schobeln[29]. Editorul comercial Constantin Boghici semnează și prefața ediției *Ceaslovului* de la 1835.

Prin această contribuție am încercat să subliniem circulația și prezența în spațiul nord-dobrogean a cărților românești brașovene imprimate în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Cu siguranță ele au fost mult mai multe, dar au dispărut în negura vremurilor. De aceea, exemplarele care s-au păstrat până în prezent trebuie prețuite, conservate și valorificate.

Note:

1. În volumul *Circulația cărții vechi românești (manuscrisă și tipărită) în spațiul nord-dobrogean*, apărut în 2013, au fost identificate și descrise 175 de ediții în 214 exemplare. Cercetările din ultimii ani, mai ales efectuarea unui inventar complet la Mănăstirea Cocoș (jud. Tulcea), au prilejuit identificarea de noi ediții sau de exemplare ale unor ediții care se regăsesc în lucrarea amintită. Vezi Lăcrămioara Manea, *Circulația cărții vechi românești (manuscrisă și tipărită) în spațiul nord-dobrogean*, Brăila, Editura Istros, 2013, p. 19.
2. Sámuel Domokos, *Tipografia din Buda: Contribuția ei la formarea științei și literaturii române din Transilvania la începutul secolului al XIX-lea*, Szeged, 1994, p. 59.
3. M. Danilov, A. Grițco, L. Malahov, *Cartea românească în colecțiile Muzeului Național de Istorie a Moldovei (1683-1918). Catalog*, Chișinău, „Tyragetia", 2002, p. 26-27.
4. Descrierea exemplarului la Lăcrămioara Manea, *op. cit.*, nr. XI.12, p. 243-245, 342.
5. Cota cărții din cadrul colecției Institutului tulcean, unde se păstrează în prezent, este CRV XIX 41 III. Vezi *Ibidem*, nr. XLII.44, p. 114-115.
6. Exemplarul aflat în patrimoniul Mănăstirii Cocoș provine din parohia Mahmudia. Vezi *Ibidem*, nr. VI.6, p. 236-238, 342.
7. BRV, III, nr. 794, p. 45-47.
8. Exemplarul provine din parohia Dăieni, jud. Tulcea, în urma stabilirii Mănăstirii Cocoș ca depozit de concentrare pentru cartea de patrimoniu din județ în anii 1979-1980.
9. Limba „ilirică" este o traducere de fapt, din limba germană, a contractului original încheiat între C. Boghici și proprietarul tipografiei, senatorul sas *Apud* Ruxandra Moașa Nazare, *Cărțile tipărite de negustorii brașoveni, frații Constantin și Ioan Boghici*, în: *Libraria. Studii și Cercetări de Bibliologie*, anuar VI, 2007, p. 306-307, articol disponibil la adresa web www.bjmures.ro/bd/B/001/11/B00111.pdf, accesat la 23 octombrie 2015.
10. *Ibidem*, p. 307-309.
11. Eva Mârza, Florin Bogdan (coordonatori), *Repertoriul tipografilor, gravorilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, ediția a 2-a. Sibiu, Astra Museum-Techno Media, 2013, p. 247-248.
12. *Ibidem*, p. 246-247.
13. Ruxandra Moașa Nazare, *op. cit.*, p. 309-311.
14. BRV, III, p. 45.
15. *Apud* Ruxandra Moașa Nazare, *op. cit.*, p. 316.
16. Eva Mârza, Florin Bogdan (coordonatori), *op. cit.*, p. 144-145.
17. BRV, III, nr. 815, p. 64-70; Daniela Poenaru, *Contribuții la Bibliografia românească veche*, Târgoviște, Muzeul Județean Dâmbovița, 1973, p. 276.
18. Lăcrămioara Manea, *op. cit.*, nr. XXXIV.36, p. 185-186. În colecția Mănăstirii Celic Dere exemplarul are nr. inv. 121.
19. Exemplarul are nr. inv. 111 și face parte din vechea bibliotecă a Mănăstirii Cocoș.
20. BRV, III, nr. 983, p. 225-227; BRV, IV, nr. 983, p. 304; Andrei Veress, *Bibliografia română-ungară (1473-1878)*, vol. II, București, „Cartea Românească", 1931, nr. 1105, p. 222-223; Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia românească veche. Additamenta I (1536-1830)*, Galați, Editura Alma, 2000, p. 398-399.
21. Cota cărții din cadrul colecției Institutului tulcean este CRV XIX 43 IV. Exemplarul a fost achiziționat dintr-un anticariat bucureștean în anul 1980. Vezi Lăcrămioara Manea, *op. cit.*, nr. XLV.47, p. 118-119.
22. *Ibidem*, nr. XXXVIII.55, p. 269-270.
23. Paula Scalcău, *Grecii din România*, București, Editura Omonia, 2003, p. 232.
24. BRV, III, nr. 1000, p. 271-276; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 402-403.
25. Johann Gött (1810-1888) a preluat după 1832 tipografia înființată de Johannes Honterus și s-a preocupat de editarea primelor ziare în limbile germană și maghiară din Brașov.
26. Exemplarele au următoarele nr. de inventar: 1368, 920, 1706, 1716 și 1717.
27. Nr. inv. 100 și 101.
28. Nr. inv. 31, 152 și 412.
29. Ruxandra Moașa Nazare, *op. cit.*, p. 316.

Bibliography:

Bianu, Ioan; Hodoș, Nerva; Simonescu, Dan. *Bibliografia românească veche (1508-1830)/ Old Romanian Bibliography (1508-1830)*, tom I - IV. București, Atelierele Socec & Co., 1903-1944 (abreviat BRV).

Danilov, M.; Grițco, A.; Malahov, L. *Cartea românească în colecțiile Muzeului Național de Istorie a Moldovei (1683-1918). Catalog/ The Romanian book in collections of the National Museum of History of Moldova (1683-1918). Catalogue*. Chișinău, „Tyragetia", 2002, 223 p.

Domokos, Sámuel. *Tipografia din Buda: Contribuția ei la formarea științei și literaturii române din Transilvania la începutul secolului al XIX-lea/ The Printing works from Buda: It's contribution at science and Romanian literature's formation from Transylvania at the beginning of the 19th century*. Szeged, 1994.

Manea, Lăcrămioara. *Circulația cărții vechi românești (manuscrisă și tipărită) în spațiul nord-dobrogean/ The circulation of the old Romanian books (handwritten and printed) in Northern Dobrudja area*. Brăila, Editura

BDD-A26152 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:17:34 UTC)

Istros a Muzeului Brăilei, 2013, 473 p.
Mârza, Eva; Bogdan, Florin (coordonatori). *Repertoriul tipografilor, gravorilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)/ Repertory of typographers, editors, engravers, patrons of Romanian books (1508-1830)*, ediția a 2-a. Sibiu, Astra Museum-Techno Media, 2013, 305 p.
Moașa Nazare, Ruxandra. *Cărțile tipărite de negustorii brașoveni, frații Constantin și Ioan Boghici/ Books printed by Constantin and Ioan Boghici merchant brothers from Brașov*. În: *Libraria. Studii și Cercetări de Bibliologie*, anuar VI, 2007, p. 305-317, articol disponibil la adresa web www.bjmures.ro/bd/B/001/11/B00111.pdf, accesat la 23 octombrie 2015.
Poenaru, Daniela. *Contribuții la Bibliografia românească veche/ The contributions at Old Romanian Bibliography*. Târgoviște, Muzeul Județean Dâmbovița, 1973, 342 p.
Râpă-Buicliu, Dan. *Bibliografia românească veche. Additamenta I (1536-1830)/ Old Romanian Bibliography. Additions I (1536-1830)*. Galați, Editura Alma, 2000, 494 p.
Scalcău, Paula. *Grecii din România/ Greeks from Romania*. București, Editura Omonia, 2003, 310 p.
Veress, Andrei. *Bibliografia română-ungară (1473-1878)/ The Romanian-Hungarian Bibliography*, vol. II. București, „Cartea Românească", 1931, XII, 396 p.

Ilustrații:

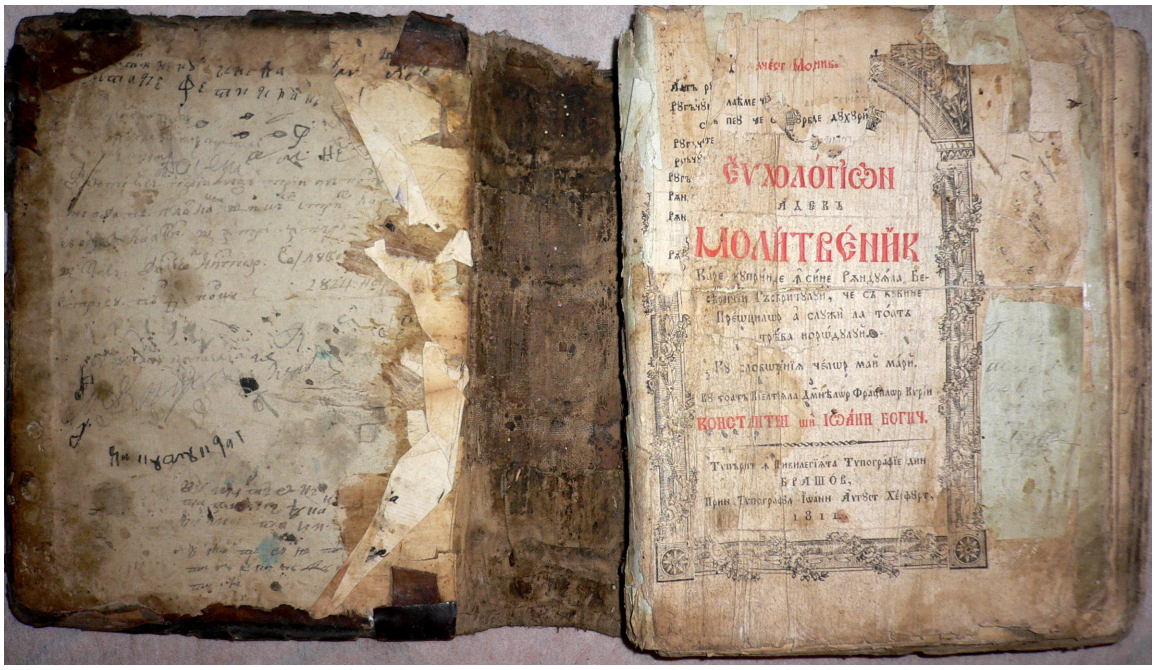

Fig. 1. Evhologhion adecă Molitvenic, Brașov, 1811 - Foaia de titlu (Mănăstirea Cocoș, Tulcea)

Fig. 2. Ușa pocăinței, Brașov, 1812 - Gravură semnată de Rafail Sm[eritul] M[onah] (Mănăstirea Celic Dere, Tulcea)

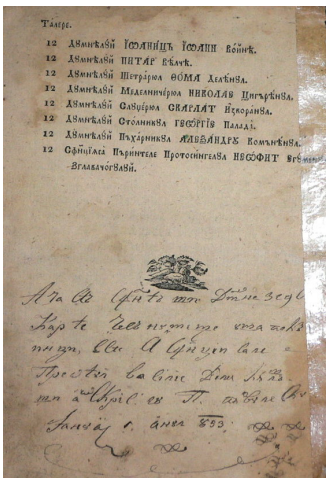

Fig. 3. Ușa pocăinței, Brașov, 1812 - Însemnare pe ultima foaie (Mănăstirea Celic Dere, Tulcea)

BDD-A26152 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:17:34 UTC)

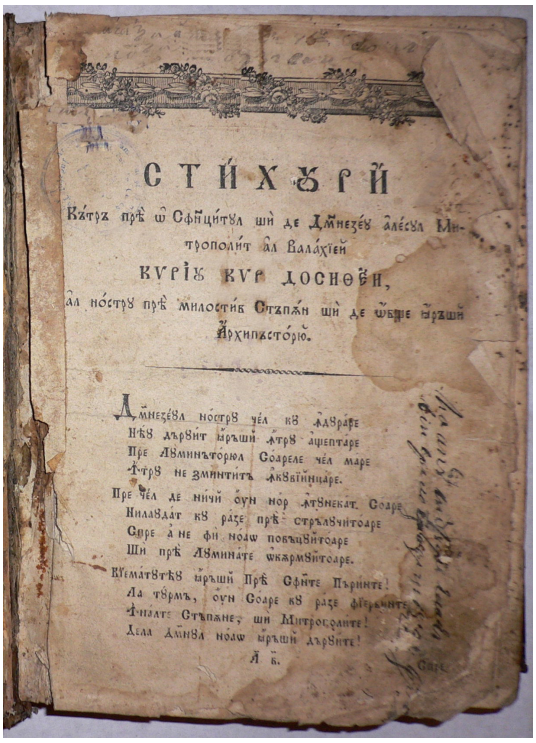

СТИХУРИ

Кътрѣ прѣ ѡ Сфинтия шй де Дмнезеѣ алесѹ Митрополит ал Валахіей

КУРІѢ КУР ДОСНОѢЙ,

ал нострѹ прѣ милостивѣ Стапнѣ шй де ѡбще ѣрхій Архипастопрю.

Дмнезеѣл нострѹ чел кѹ адѹраре
Кѹ адѹнат ѣршй атрѹ ашептаре
Пре Дмнъторюл Соареле чел маре
Атрѹ не змнтнтъ акѹатъ.
Пре чел де нйнй оун нор атънекат Соаре
Нилъдат кѹ разе прѣ стрълъчитоаре
Сюре ане фи нолш повъцйтоаре
Шй прѣ Дмнатѣ ѡкарнйтоаре.
Кѣматѣтѣ ѣршй Прѣ Сфинте Пърынте!
Ла тѣрнъ, оун Соаре кѹ разе фіерынте
Дплате Стъпане, шй Митрополите!
Дела Дмнѣл нолш ѣршй адрѹнте!
Ѧ ѣ.

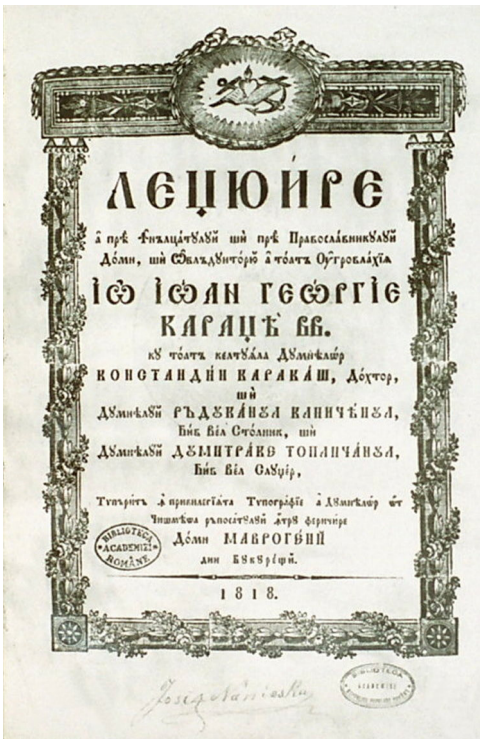

ЛЕЦЮИРЕ

а прѣ Фнлацтѣлѹй шй прѣ Православнйкѹлѹй Домн, шй Сѹвлъдѹнтопю ал тоатѣ Оутроблахіа

ІѠ ІѠАН ГЕѠРГІЕ

КАРАЦЪ ВВ.

кѹ тоатѣ келтѹала Дѹмнелор

КОНСТАНДИН КАРАКАШ, Дохтор,

шй

Дѹмнелѹй РЪДЪКЪНЪ КАНИЧЕНЪ,

Бнк Віа Столник, шй

Дѹмнелѹй ДѢМИТРАКЕ ТОПАНЧЪНЪ,

Бнк Віа Сафір,

Тпъръ ѣ прнмнтата Типографіе ал Дѹмнелор ѹт Чнтнчѣа рпосътѹлѹй ѣтрѹ фнрнтор

Домн МАВРОГЕНЙ

дин Бѹкърещ.

1818.

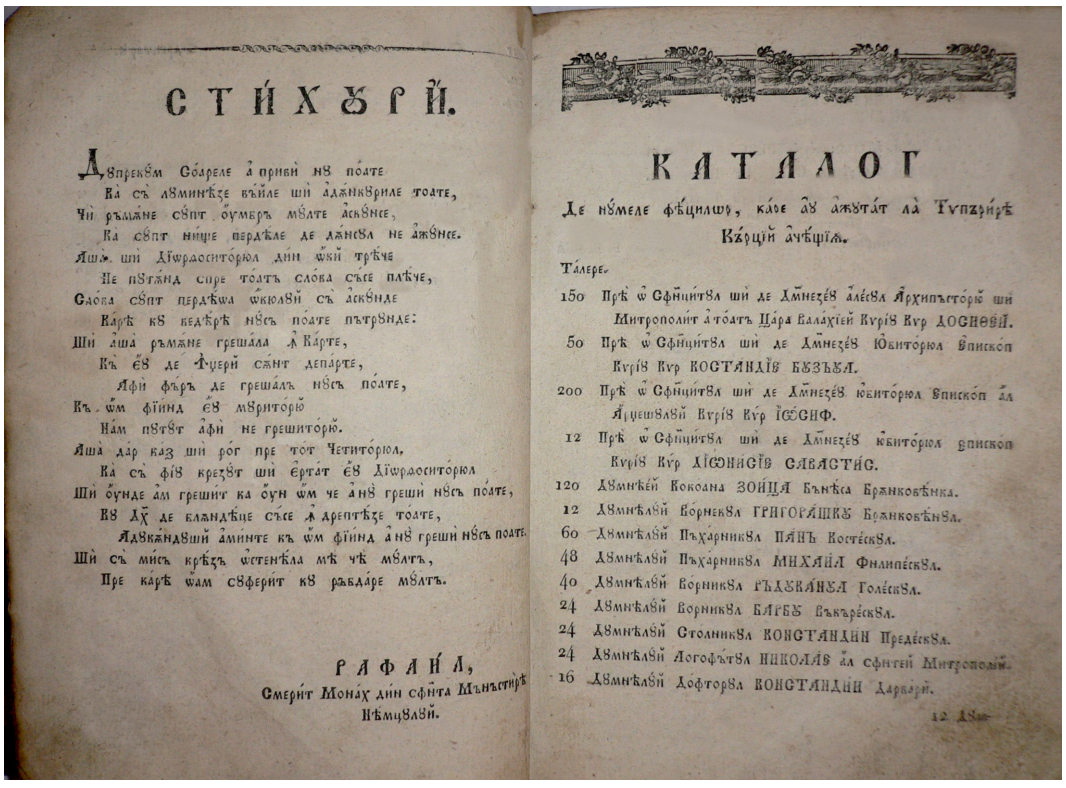

СТИХУРИ.

Дѹпрекѣм Соареле ѣ прнвй нѹ поате
Кѣ съ лѹминѣзе вѣйле шй адѹнкѹриле тоате,
Чй рѣмѣне сѣпт ѹмерѣ мѣлте акѣнсе,
Кѣ сѣпт нйще пердѣле де дѣнсѹл не ажѹнсе.
Ашѣ шй Дѹмнъторюл дйн ѡкй трѣче
Не пѹтѣнд сюре толтъ слова съче плѣче,
Слова сѣпт пердѣва ѡкюлѹй съ аскѹнде
Кѣрѣ кѹ недѣрѣ нѹсъ поате пътрѹнде:
Шй ашѣ рѣмѣне грешѣла ѣ Кѣрте,
Кѣ ѣѹ де ѣчерй сѣнт депѣрте,
Ѧфй фъръ де грешѣлъ нѹсъ поате,
Къ ѡм фінд ѣѹ мѹритопю
Нѣм пѹтѹт ѣфй не грешитопю.
Ашѣ дар кѹз шй рог пре тот Четитопюл,
Кѣ съ фіѹ крезѹт шй ертат ѣѹ Дѹмнъторюл
Шй оунде ѣм грешит ка оун ѡм че ѣнѹ греши нѹсъ поате,
Кѹ Дх де блъндѣце съче ѣ дрептѣзе тоате,
Ѧдѹкѣндѹй ѣминте къ ѡм фінд ѣнѹ греши нѹсъ поате.
Шй съ мисъ крѣзъ ѡстенѣла мѣ чѣ мѣлтъ,
Пре карѣ ѡам сѹферит кѹ рѣбдаре мѣлтъ.

РАФАНЛ,
Смерит Монах дин сфинта Мънъстире Нѣмцѹлѹй.

КАТАЛОГ

Де нѹмеле фѣцилор, кале ѹѕ ажѹтат ла Типъріре Кърцій ачѣстіа.

Тълере.

150 Прѣ ѡ Сфинтия шй де Дмнезеѣ алесѹл Ѧрхипъстопю шй Митрополит ал тоатѣ Цара Валахіей Кѹріѹ Кур ДОСНОѢЙ.
50 Прѣ ѡ Сфинтия шй де Дмнезеѣ Ювнторюл Епископ Кѹріѹ Кур КОСТАНДІѢ БЪЗЪЛ.
200 Прѣ ѡ Сфинтия шй де Дмнезеѣ Ювнторюл Епископ ал Ѧрнешѹлѹй Кѹріѹ Кур ІѠСНФ.
12 Прѣ ѡ Сфинтия шй де Дмнезеѣ Ювнторюл Епископ Кѹріѹ Кур ЛІѠНІСІѢ СЛѢВСТНС.
120 Дѹмнелей Кокоана ЗОЙЦѢ Бънѣка Брънковѣнка.
12 Дѹмнелѹй Ворнекѹл ГРНГОРАШКѢ Брънковѣнѹл.
60 Дѹмнелѹй Пъхарникѹл ПѢНЪ Костѣскѹл.
48 Дѹмнелѹй Пъхарникѹл МНХѢЙЛ Филнпѣскѹл.
40 Дѹмнелѹй Ворникѹл РЪДЪКЪНЪ Голѣскѹл.
24 Дѹмнелѹй Ворникѹл БАТЪ Въкърѣскѹл.
24 Дѹмнелѹй Столникѹл КОНСТѢНДИН Предѣскѹл.
24 Дѹмнелѹй Логофътѹл НИКОЛАЙ ал сфинтей Митрополій.
16 Дѹмнелѹй Дофторѹл КОНСТѢНДИН Дарвърй.

12 Дѹм

Fig. 4. Uşa pocăinţei, Braşov, 1812 - Pagina 3 cu stihuri dedicatorii (Mănăstirea Cocoş, Tulcea)

Fig. 6. Legiuirea lui Caragea, [Braşov], 1818 - Foaia de titlu (I.C.E.M. „Gavrilă Simion" Tulcea)

Fig. 5. Uşa pocăinţei, Braşov, 1812 - Lista prenumeranţilor (Mănăstirea Cocoş, Tulcea)

BDD-A26152 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:17:34 UTC)

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

ΤΟΥ

Ὑψηλοτάτου, καὶ εὐσεβεστάτου, Ἡγεμόνος

καὶ Ἀυτοκράτορος πάσης Οὐγγροβλαχίας,

ΚΥΡΙΟΥ, ΚΥΡΙΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΤΖΑ

ΒΟΕΒΟΔΑ.

ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ, ΤΗΣ ΑΟΥΣΤΡΙΑΣ.

Ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τοῦ Λουΐ. Βαρῶ. Γερβόλδου.

1818.

Fig. 7. Legiuirea lui Caragea, Viena, 1818 - Foaia de titlu (I.C.E.M. „Gavrilă Simion" Tulcea)

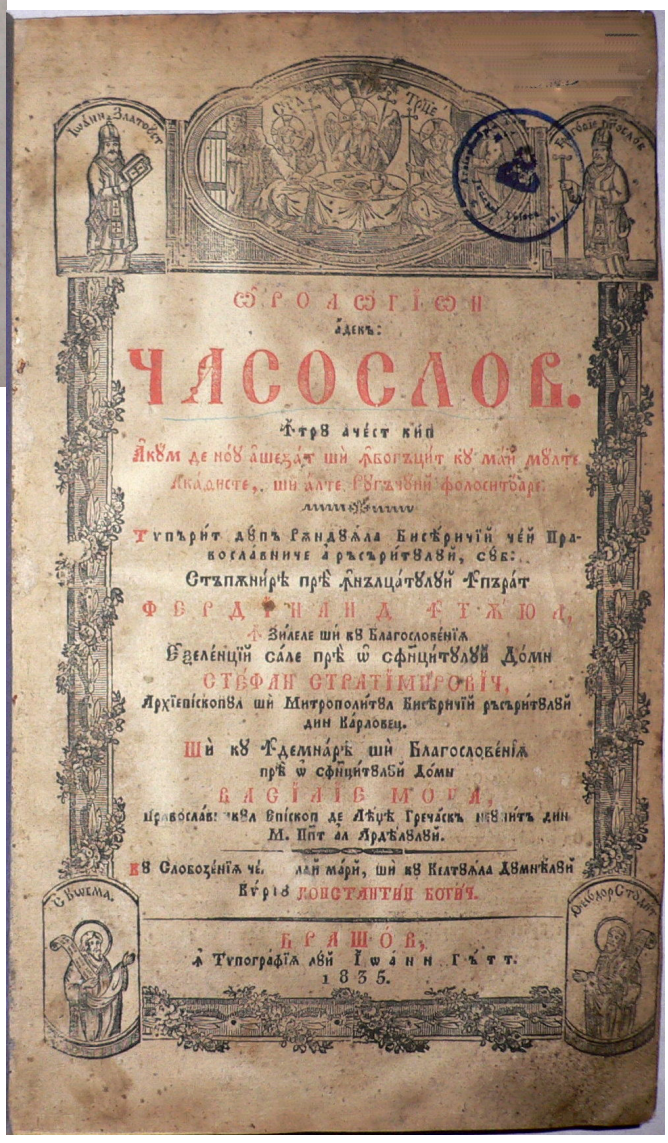

ѠТРОЛѠГІѠН

АДЕКѢ:

ЧАСОСЛОВЪ.

Тѣмъ ачѣст кѝи

Акѳм де нóѵ âшезáт шѝ âвогъцѝт кѵ мáи мóлт

Акáдисте,. шѝ алте. Рѵгъчóни фолосітóаре.

Тѵпърѝт дѵпъ ръндѵáла Бисѣрічіі чéй Пра-

вославнице а ръсърітѵáлеі, сѵѣ:

Стъпжнѝрѣ прѣ âнълцáтѵлеі Єпѳрáт

ФЕРДИНАНД ПЪРЖЮ,

Дѵ Зилеле шѝ кѵ Благословéнїѧ

Свелéнцїй сáле прѣ ѡ сфинцѝтѵлеі Дóмн

СТЕФАН СТРАТИМИРОВІЧ,

Архіепíскопѵл шѝ Мітрополѝтѵл Бисѣрічіі ръсърітѵлеі

дин Кáрловец.

Шѝ кѵ Тдемнáрѣ шѝ Благословéнїѧ

прѣ ѡ сфинцѝтѵлеі Дóми

ВАСИЛІЕ МОГА,

Православнѝкѵл Епíскоп дѣ Âрѣѣ Грéчéскѣ нéвлѝтѣ дин

М. Пѝт âл Ардéлѵлеі.

Кѵ Слобозéнїѧ чѣ. лáи мáри, шѝ кѵ Келтѵáла Дѵмнéлеі

Кѵрѵ КОНСТАНТИН БОГЪ.

БРАШОВ,

Дѣ Тѵпографїѧ лѵй Іѡáнн Гéтт.

1835.

Fig. 8. Ceasoslov, Braşov, 1835 - Foaia de titlu (Mănăstirea Cocoş, Tulcea)

BDD-A26152 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:17:34 UTC)